

Натисніть тут, щоб
купити книгу на сайті
або

замовляйте по телефону:

(0352) 28-74-89, 51-11-41

(067) 350-18-70

(066) 727-17-62

Ірансыбікі наредкі қазкі

Редакційна колегія
серії «Скарби Сходу»:

Богдан Будний
Іван Бондаренко
Роман Гамада
Ірина Дрига
Юрій Кочубей
Вікторія Мусійчук
Степан Наливайко
Юлія Осадча
Ярема Полотнюк
Валерій Рибалкін
Ярослава Шекера

Іранські народні казки

З перської переклав
Роман Гамада

ТЕРНОПІЛЬ
БОГДАН

УДК 82-341

ББК 84(0)9

I77

Серія «Скарби Сходу» заснована 2008 року

Переклав з перської Роман Гамада
Ілюстрації художника Бегзада Гарібпура

Перекладено за виданням:

چهل قصه، برگزیده قصه‌های عامیانه ایرانی / پژوهش و بازنویسی منوچهر کریمزاده،
به همراه هشت تابلوی رنگی از بهزاد غریب‌پور. - تهران: طرح نو، ۱۳۷۹.

I77 **Іранські народні казки/** Перекл. з перської, упорядк., передмова
Р. Гамади. — Тернопіль: Богдан, 2011. — 232 с. — (Серія «Скарби
Сходу»)

ISBN 978-966-10-2045-9

До книги ввійшли сорок найпопулярніших іранських народних казок. Їхні герої — благородні й відважні юнаки, які не зупиняються перед жодними небезпеками, а також незвичайно люблячі й самовіддані красуні («Камінь терпіння», «Ох», «Син дроворуба і чарівник»). В іранських казках добро завжди перемагає зло («Місячечола», «Квітуха троянда»), а велике кохання долає саму смерть («Птах-буревій», «Гранатова дівчина»). В багатьох казках, як чарівних, жартівливих, так і в казках про тварин, читач з приємністю впізнає персонажів, знайомих з дитинства. Це свідчить лише про спільність культур, зокрема про близькість українського та іранського фольклору.

Усі казки перекладено українською мовою вперше.

УДК 82-341

ББК 84(0)9

*Охороняється Законом України про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 978-966-10-0388-9 (серія)

ISBN 978-966-10-2045-9

© Гамада Р., переклад, упорядкування,
передмова, 2011

© Навчальна книга – Богдан, майнові права, 2011

ЧАРІВНИЙ СВІТ ІРАНСЬКИХ КАЗОК

Любий читачу! Сьогодні в тебе щаслива нагода читати іранські народні казки рідною мовою. Чому, власне, іранські, а не перські? Для цього слід дещо з'ясувати. Назва країни Іран походить від назви арійських племен (аріїв, аріанів), далеких предків сучасних іранців, які емігрували на цю частину території ще в 1500-1000 роках до нашої ери. Найдавніша історична область Ірану Фарс на півдні країни (головне місто Шіраз) стала відома Європі в грецькій передачі саме як Персія, Персида. Стара назва Персія вживалася аж до 1935 року, коли іранський шах Реза зажадав, щоб його країну всі інші так само називали Іраном. Коли ми кажемо «перські казки», то це данина радше історичній традиції, це те саме, що сказати «перські килими», «перська зброя», «перська література» взагалі. І це цілком вірно. А коли ми кажемо «іранські народні казки», то маємо на увазі передусім усний фольклор — казки, легенди, байки, притчі іранського народу та інших споріднених народів, які населяють сучасний Іран.

Пропоновані казки перекладено з книги під оригінальною назвою «Сорок казок», яку впорядкував і адаптував відомий іранський літературознавець Манучер Карімзаде. Він дещо спростив складні й важкозрозумілі місця для сучасного іранського читача, уникнув зайвих повторів і наприкінці книги подав великий словник виразів, які неможливо знайти в сучасних словниках перської мови. Це можна пояснити тим, що казки до своєї книги він брав із записів, виданих відомими іранськими збирачами казок Куті Кермані та Мохтаді Собхі, де тексти були опубліковані в первинному їх звучанні, а також з інших фольклорних видань. Те саме спостерігається й в українських народних казках, записаних українськими фольклористами й письменниками наприкінці XIX — початку XX століття. Їхнє прочитання потребує певної філологічної підготовки, аби не заглядати раз-по-раз до словника чи приміток, та відмінної мовно-генетичної пам'яті. Важко буде витлумачити іранцеві, який читатиме українські народні казки, хто такі коза-дереза, довгомудик, Івасик-Телесик, чому в казці «Язиката Хвеська» ліс «притхнувся», а дід «заховав» бабу («Дідова дочка та бабина дочка»), або ж таке місце: «Пішов півник до моря води прохати: — Море, море, дай води! — Нащо води? — Турі вода. Там і Турька лежить і не дише уже, крильцями, ніжками не колише уже!» («Як півник до моря по воду ходив»).

Перекладачеві іранських казок доводиться долати такі ж труднощі не лише літературного, а й мовного характеру. Сучасні іранці не розуміють в казках багатьох місць (навіть самої назви казки «Качале мам-сейяг», у нашому перекладі «Шолудивий лисань»), проте вони сприймають їх цілком органічно, і навіть елементи афганської мови пушту («П'ятниця, Субота і Неділя») не викликають у них застережень.

Задля справедливості треба зазначити, що український читач давно вже знайомий з іранськими казками завдячуючи відомому збірнику «Тисяча й одна

ніч». Науково доведено, що найдревнішу основу цих арабських казок становить індо-іранський елемент, передусім чарівні казки та казки про тварин. Уже в стародавньому Ірані був відомий збірник під назвою «Газар афсанак» («Тисяча казок»), писаний мовою пеглеві, який став відправним пунктом формування всього арабського циклу. Саме рамкове оформлення «Тисячі й однієї ночі» виразно індо-іранського походження, і безумовно іранськими виглядають імена головних героїв — царя Шагріяра та візирівни Шагрезади.

Зайве казати, який величезний вплив справила «Тисяча й одна ніч» на європейську літературу. Нею цікавилися не лише вчені-сходознавці, перекладаючи арабські тексти й подаючи до них ґрунтовні коментарі, а й відомі письменники. Це зацікавлення знайшло відбиток, зокрема, у творчості Вільгельма Гауфа (1802-1827), який дав відмінну інтерпретацію казок «Тисячі й однієї ночі». Не можна оминати й тієї цікавої обставини, що й Гауф надихнувся відомого українського письменника Олександра Олесь (псевдонім Олександра Івановича Кандиби, 1878-1944) на переклад своїх казок. Крім того, Олександр Олесь переказав іще три казки з «Книги тисячі й однієї ночі», беручи за основу повний, з хорошим коментарем переклад німецькою Макса Геннінга (1895-1899), а саме «Рибалка і зарожене царство», «Подорожі Сінбада-морехода» та «Лампа Аладдіна».

Велике зацікавлення Сходом у Європі XVIII-XIX ст. не могло не позначитися на творчості невтомних збирачів німецького та європейського фольклору Вільгельма та Якова Ґрімм. У їхньому опублікованому збірнику «Казки для дітей та родини» можна знайти східні сюжети й навіть оригінальні східні казки. Казка «Столику-накрійся, золотий віслюк та палиця з мішка» є буквальним повторенням відомої іранської народної казки «Така собі коза» (в нашому перекладі «Капосна коза»), і читач може в цьому легко переконатись, узявши до рук існуючі на сьогодні два українські переклади казок братів Ґрімм: один виконаний Євгеном Поповичем та Сидором Сакидоном (доступний в інтернеті), а другий Романом Матієвим та Орисею Кульчицькою (видавництво «Навчальна книга-Богдан», Тернопіль, 2009, с. 200-212). Було б невірно стверджувати, що українська народна казка «Коза-дереза» є лише відгомонам іранського фольклору, але одне незаперечно: вона стоїть в одному зв'язку з індо-іранською фольклорною традицією. Цей зв'язок підтверджується іще однією іранською казкою — «Шангуль і Мангуль» (оригінальна назва «Коза з дзвіночком на нозі»), яка дає нам усі підстави порівнювати її з «Козою-дерезою»:

*— Я коза, вийди подивиться,
Які в мене міцні копитця.
Стою на землі дужими ногами,
Сколю усіх гострими рогами.
Хто забрав мого Шангуля?
Хто забрав мого Мангуля?
Хто буде зі мною битися?
(«Шаггуль і Мангуль»)*

Вражає не лише сюжетна схожість українських та іранських казок (кажучи науковою мовою, типологія сюжетних ліній), а й у багатьох місцях текстова ідентичність. Подамо кілька прикладів.

«Привела лисиця kota під оте дерево. А кіт як угледів бичка, йому шерсть на спині враз настобурчилась, як занявчить та прискочить до бичка, став шматувати кігтями, уп'явся зубами, а тоді й каже: — Ма-у!.. ма-у!..»

Як побачив отаке ведмідь, злякався та й думає собі: «Оце хижий звір! Каже, що йому іще «Мало! мало!». Такому принеси п'ятеро бичків, то він і не наїсться, та за нас прийметься!»

А вовк чує, що «Мало! мало!», злякався, потиху відгорнув листя — дай, думає, погляну на того kota-звіроїда.

А кіт почув шурхотіння в листі, подумав, що то миша, та туди, та вовкові кігтями в морду!» («Кіт-звіроїд»).

«Коли це веде лисичка свого пана Коцького. Доводить до стола, він побачив, що на столі м'яса багато, та й каже: — Ма-у!.. ма-у!.. ма-у!.. — А ті думають: «От, вражого батька син, ще йому мало! Це він і нас поїсть!»

Ізліз пан Коцький на стіл та й почав їсти, аж за ушима лящить. А як наївсь, то так і простягсь на столі. А кабан лежав близько стола у хмизі, та якось комар і вкусив його за хвіст, а він так хвостом і крутнув; кіт же думав, що то миша, та туди, та кабана за хвіст! Кабан як схопиться, та навітки!» («Пан Коцький»).

«Чарівник підійшов до старого і спитав: — Куди ти, чоловіче, ведеш цього барана? — На ярмарок продавати. — Скільки за нього правиш? — Сто туманів. — Гаразд, я куплю його в тебе.

Чарівник одлічив сто туманів, дав старому і взявся за повід, коли старий і каже: — Ось підожди, я зніму повід! — Навіщо він тобі здався? — Як собі хочеш, а я не продам його! — Чоловіче добрий! Де ти видав, щоб барана передавали без поводів? Як же я поведу його додому? — Ні та й ні! Цей повід мого сина, я не продам його нізащо.

Чарівник як узявся його просити, щоб продав, почав підлещуватися...» («Син дроворуба і чарівник»).

«А це підходить циган сліпий на одне око: — Що тобі, чоловіче, за коня? — Тисячу без недоуздка. — Ге! Дорого, батю: візьми п'ятсот з недоуздкою! — Ні, не рука, — каже батько. — Ну шістсот... бери!

Як узяв той циган торгуваться, як узяв — так чоловік і шага не спускає. — Ну, бери, батю, тільки з недоуздкою. — Е, ні, цигане, недоуздок мій! — Чоловіче добрий! Де ти видав, щоб коня продавали без вуздечки? І передать ніяк... — Як хочеш, а недоуздок мій! — каже чоловік. — Ну, батю, я тобі п'ять рублів накину, — тільки з недоуздкою» («Ох!»).

«Коли це згодом приходить до джерела чорна косоока рабиня із глечиком. Вона хотіла набрати води, дивиться, у воді відображення дівчини, та й подумала собі, що це відбивається її обличчя. «Яка ж я хороша на вроду! — сказала вона собі. — Хіба то можна посилати по воду таку красуню!»

Вона підняла каменюку, розбила глечика і повернулась додому.

— Де ж ти поділа глечика? — спитала у неї господиня.

— Він висковзнув мені з рук і розбився, — відказала рабиня.

— Коли так, — сказала господиня, — то йди та попері білизну.

Узяла рабиня кошика з білизною й пішла до джерела. Коли вона знову побачила у воді відображення дівчини, сказала собі: «Ото вже, справді, яка я хороша на вроду! Щоб така красуня, як я, та трудилася свої руки!» («Гранатова дівчина»).

«А та дочка вже одлежала своє, зробилась черницею і прийшла в город та і злізла на вербу над криницею — може, щоб подивиться: а де, мов?.. І її видно в криниці — така хороша-хороша!

Коли і приходять шинкарська наймичка по воду, і гульк у криницю — така хороша-хороша! Думала, що вона, та й каже:

— Тьху, — каже, — біс його батькові, отака хороша, та шинкаркам воду носила! Ні, більше не буду, нехай не діждуть!

І торох відра об землю, аж клепки забряжчали!» («Про царенка Йвана і чортову дочку»).

«Розсердився падишах, коли учув таке, та з досади як кине гранатом об землю — гранат так і розсипався зернятами.

А дєрвіш, не довго думавши, перекинувся півнем та давай клювати ті зернята. От клює він, клює... А в одній зернині була душа того юнака. Бачить юнак, що його ось-ось поклює півень, перекинувся лисицею і схопив півня за горло.

Бачить півень, що йому зараз смерть буде, перекинувся назад чарівником, а лисиця стала знову юнаком» («Син дроворуба і чарівник»).

« — Ну, коли так, — каже царівна, — то щоб ні тобі, ні мені! — та й кинула той перстень на землю... Той перстень і розсипався пшоном — так і порозкочувалось по усій хаті. А Ох, недовго думавши, перекинувся півнем та давай клювати те пшоно. Клював-клював, все поклював... А одна пшонина закотилася під ноги царівні, він тієї пшонини і не з'їв. Як поклював, та в вікно й вилетів собі геть, та й полетів собі... А з тієї пшонини перекинувся парубок — і такий гарний, що царівна, як побачила, так і закохалася одразу...» («Ох!»).

Цікаво зазначити, що цей сюжет із перевтіленням душ безсумнівно індійського походження практично в незмінному вигляді ввійшов до книги «Тисячі й однієї ночі».

«А коли кіт відчув, що вовк перемагає, обернувся на червоного граната, який упав до двірцевого басейну, вовк підбіг туди, а гранат злетів угору і, впавши на підлогу палати, розбився, й усі зерна плоду розсипались по всій долівці. Тоді вовк струснувся і перевернувся на півня, який виклював ці зерна; але за велінням долі одно зерно заховалося скраю басейну. Тим часом півень почав кукурікати й бити крильми, подаючи нам знаки, але ми не могли зрозуміти його. А потім крикнув на нас таким криком, що замалим палац не розвалився, і почав бігати по залі, аж нарешті знайшов ту зернину, яка була на краю басейну, й кинувсь до неї, щоб клюнути її, але вона впала у басейн і, перетворившись на рибу, зникла у воді. Тоді півень зробивсь великою рибиною, яка занурилася в воду, полюючи на меншу...» (розповідь першого жебрака із казки «Носій і дівчата»).

За всієї подібності окремих українських та іранських казок вони все ж відмінні за способом вирішення багатьох морально-етичних та побутових питань, іншими словами, вони позначені національним духом та специфічним колоритом. Так, казка «Яблуня й див» співвідноситься в окремих частинах з українською казкою «Котигорошко», де відважний Малік-Ібрагім (в інших версіях Малік-Мохаммед) після довгих пригод нарешті за допомогою птаха Сімурга видобувається на цей світ. Малік-Ібрагім летів на тому птахові цілих сорок днів, годуючи його щодня одним шматком м'яса та даючи пити один міх води, аж нарешті прибув додому.

«Брати кинулися обіймати, цілувати Малік-Ібрагіма. — Через те лихо, що ми тобі заподіяли, будемо до кінця віку твоїми рабами! — Малік-Ібрагім поцілував їх і сказав: — Ви мої старші брати, і я не таю на вас жодної кривди.

Сказати коротко, ворожнеча братів перемінилася в дружбу. Падишах звелів прикрасити все місто, і Малік-Ібрагіма повинчали з тією дівчиною».

Звичайно, за іранськими морально-етичними нормами Малік-Ібрагім не став карати старших братів. А що ж Котигорошко? Він так само не став карати своїх братів (« — Оставайтесь же, коли ви такі! — каже. — Піду я в світ»), проте не пробачив своїх товаришів Вернигору, Вернидуба та Крутивуса. «Ви мене зрадили, — мушу вас покарати. — Та й покарав. А сам одружився з тією королівною та й живе».

Сімург — це священний птах давньоіранських міфів та переказів. В індійській традиції («Рігведа») та іранській («Авеста») зберігся опис міфічного птаха, який був швидше птахоподібною істотою, з могутнім тілом, головою, як у людини, і хижацьким дзьобом. В народній літературі, фольклорі Сімург уже менш конкретизований і заледве можна знайти риси його подібності до священного птаха давньоарійської міфології. Популярний мотив порятунку Сімургових дітей, тільки вже не від дощу, а від дракона, представлений досить широко як в усній, так і в писемній творчості.

Котигорошко «іде та іде, коли насунули хмари, як ударить дощ та град. Він і заховався під дубом. Коли чує, — на дубі пищать грифенята в гнізді. Він заліз на дуб та й прикрив їх свитою. Перейшов дощ, прилітає птиця гриф, тих грифенят батько. Побачив гриф, що діти вкриті, та й питає: — Хто це вас накрив? А діти кажуть: — Як не з'їси його, то ми скажемо. — Ні, — каже, — не з'їм. — Отам чоловік сидить під деревом, то він накрив. Гриф прилетів до Котигорошка та й каже: — Кажи, що тобі треба, — я тобі все дам, бо це вперше, що в мене діти zostалися живі, а то все — я полечу, а тут піде дощ та град, вони в гнізді й заллються». («Котигорошко»).

Хоробий царевич «дістався підніжжя дерева саме тоді, коли дракон зліз вже до половини й, наблизившись до гнізда, встромив у нього голову. Малі пташенята марно силкувалися злетіти й шукали порятунку, кличучи матір. Та тут нагодився царевич, витяг гострого мечя й так ударив дракона по голові, що розрубав навпіл, тоді зліз із дерева й заснув у холодку. Коли це прилітає Сімург, бачить — під деревом спить людина. Він вже намірився схопити її в кігті й віднести на поживу своїм дітям, та пташенята загукали: — Матінко, не збавляй його життя, не чини йому лихого, бо коли б не він, нас і на світі давно не було». («Місто мертвих»).

Та ще ближче українська казка стоїть до інших іранських версій — «Допомога птаха Сімурга» та «Відважний Малік-Мохаммед». Покинутий братами, як і згодом Котигорошко, Малік-Мохаммед дістається з глибокої криниці на цей світ з допомогою птаха Сімурга. Для нього зарізано шість ситних биків, з їхніх шкур зшити шість міхів і наповнено водою. От летять Малік-Мохаммед з Сімургом, і коли до землі залишилося трохи дороги, дивиться Малік-Мохаммед, а м'яса більше нема. Взяв він відрізав у себе шматок литки й укинув до рота Сімургові, так і долетіли. Коли гляне Сімург, а Малік-Мохаммед кульгає. Тоді змочив птах Сімург своєю слиною йому рану, звідки було відрізано шматок, дістав з-під язика м'ясо, приклав на місце — м'ясо й приросло.

«Винеси мене, — каже Котигорошко, — на той світ. — Ну, добру ти мені загдку загадав. Та дарма, треба летіти. Візьмемо з собою шість кадовбів м'яса та шість кадовбів води, то як я летітиму та поверну до тебе голову направо, то ти мені вкинеш в рот шматок м'яса, а як поверну наліво, то даси трохи води, а то не долечу й упаду. — Взяли вони шість кадовбів м'яса та шість кадовбів води, сів Котигорошко на грифа, — полетіли. Летять та й летять, як поверне гриф голову направо, то Котигорошко йому вкине в рот шмат м'яса, а як наліво — дасть йому трохи води. Довго так летіли, — от-от уже долітають до цього світу. Коли гриф повертає голову направо, а в кадовбах і шматочка м'яса нема. Тоді Котигорошко відрізав у себе литку та й кинув грифові в рот. Вилетіли, гриф і питається: — Чого це ти мені такого доброго дав аж наприкінці? Котигорошко й показав на свою ногу: — От чого, — каже. Тоді гриф виригнув литку, полетів і приніс цілющої води: як притулили литку та покропили тією водою, — вона й проросла».

Відмінність казок виявляється навіть в цілком тотожних казках, зокрема вже згадуваній «Столику-накрійся, золотий віслук та палиця з мішка» братів Грім та іранській «Капосна коза». «Другий син потрапив до мірошника і вирішив у нього повчитися. Коли термін скінчився, майстер сказав: — Ти працював добре, за це я дарую тобі осла, не простого, особливого, — його не запрягай і вантажі возити не заставляй. — А навіщо ж він мені? — спитав молодий підмайстер. — Він *випльовує* золото, — відповів мірошник, — якщо його поставити на скатертину і сказати: «Бріклебріт!» — враз добра тварина *випльовуватиме* золоті монети на всі боки». («Столику-накрійся, золотий віслук та палиця з мішка»). Проте один з найперших ілюстраторів казок братів Грім художник Альберт Адамо однозначно відповідає на питання, звідки беруться в віслюка золоті. Українська літературно не опрацьована казка «Про неробу Юрка, маминого сінка» в простонародному стилі змальовує чарівні властивості, правда, вже не віслюка, а овечки.

«Ішов він, ішов лісом та й вийшов на зелену поляну, бачить — на пні сидить дід з білою, як молоко, бородою. — Що ви робите, діду? — запитав Юрцьо гордовито. — Я хлопче, ніколи не робив, не буду робити, а все добре жив і буду жити. — А як би й мені не робити та добре жити? — Я тобі допоможу. Дам тобі одну вівцю. Коли тобі буде треба грошей, скажеш: «Овечко, потрясися». Вона потрясється, а з-під хвоста *посиплються* гроші». («Про неробу Юрка, маминого сінка»).

Та погляньмо в іранський текст. «Мірошник привів хлопцеві віслюка і сказав: — За те, що ти щиро й старанно робив для мене роботу, я дам тобі цього віслюка. Проте ніколи не запрягай його та не примушуй тягати в'ючаки. — Хлопець спитав: — Навіщо ж мені здався такий віслук? — Е, ти й не знаєш! Це не простий собі віслук. Це такий віслук, що *даватиме* тобі золоті ашрафі. — Як же то? — здивувався хлопець. Мірошник сказав: — Як простелиш скатертину та поставиш на неї віслюка, здіймеш догори праву руку і тричі промовиш: «Аджі-маджі-ламарджі!», віслук стане кричати й *віддавати* золоті ашрафі». («Капосна коза»).

В іранському фольклорі популярний і такий знайомий нам жанр, як небилиці. Представлена в нашому збірнику казка-небилиця «Безпорадні» дуже

схожа з українськими небилицями, і наступний фрагмент цілком виразно це підтверджує.

«Через кілька років родилось нас у нашого батька три сини: я та ще два. Батько дуже радів, дивлячись на нас, на синів, але недовго. Один на Спаса ніс через лід яблука до церкви святити та якось посковзнувся — був некований — розчавнувся і пообламував ноги. Другий пішов зі мною на морквяні заговини колядувати і на дорозі йому блискавкою очі випекло. А мені в семилітню війну кічкою руки повідбивало. Проте ми всі троє були дуже вдатні. Я був майстер на всі руки, безногий був такий, що тільки зайців ловив, а сліпий був меткий стрілець».

Іранські народні казки в усі часи були популярні не лишень на арабському Сході, вони також справили великий вплив на інші сусідні народи. Записана видатним українським сходознавцем Агатангелом Кримським (1871-1942) під час наукового відрядження на Близький Схід арабська казка «Вагітний емір» являє собою скорочену версію іранської казки «Причепи Мешхеді Алі» (оригінальна назва «Причепи»). Казка «Причепи» набагато ширша й позначена справді іранським побутовим колоритом, вона написана з великим гумором, за що справедливо віднесена упорядником в розділ «Жартівливі казки». Інша ж іранська казка «Камінь терпіння» лягла в назву повісті «Санге сабур. Камінь терпіння» сучасного французького письменника афганського походження Атека Рахімі. За цю повість автора було нагороджено престижною Гонкурівською премією 2008 року.

Досі іранських казок українською мовою безпосередньо з оригіналу не перекладали. Лише кілька іранських казок в перекладі з російської Микити Шумила було включено до книги «Мудрий звіздар. Збірник афганських та іранських казок», яку видало видавництво «Веселка» у 1967 році.

Роман ГАМАДА

Коханій дружині Наталі присвячую

Р. Г.

ДЯДЕЧКО НАВРУЗ

Живе собі на світі один старий чоловік на ім'я дядечко Навруз*. Коли настає перший день весни, він спускається з гори і з ціпком у руці прямує до міських воріт. На голові в нього повстяна шапка, кучері й борода намальовані хною; вбраний він у каптан з голубого оксамиту, підперезаний шовковим поясом, шаровари з тонкого лляного полотна, а на ногах м'які сап'янці.

За міськими воротями живе одна стара жінка, яка з усієї душі любить дядечка Навруза. Коли надходить перший день весни, вона встає рано-вранці, згортає постіль, гарно прибирає в хаті й у дворі, підмітає долівку й збризкує її водою. Тоді чисто вмивається й чепуриться: малює собі хною волосся, руки й ноги, набілюється, кладе рум'яна, підводить сурмою очі й чорнить брови. Вона одягає шовкову спідницю, кармазинові шаровари й кашемірову свитку. Душить собі мускусом й амброю голову, лице й коси. Виносить килим і простеляє його на ґанку, перед маленьким басейном з водограєм, якраз проти саду, де буйно цвітуть плодові дерева й усяка весняна квіточина. На одну мальовану тацю кладе сім святкових страв — часник, оцет, сумах, лох, яблука, зелень і страву з солоду, а на другу кладе сім видів сушених фруктів та солодоців. Потім розпалює мангал, ставить перед собою кальян, проте не кладе в нього жарину, а сідає й дивиться на дорогу, чи не йде дядечко Навруз.

Не минає багато часу, як повіки в старої стають важкими, її голову хилить дрімота, і вона потихеньку засинає.

Саме о цій порі надходить у двір дядечко Навруз, проте йому шкода будити стару жінку. Він зриває в саду одну гілочку нагідок, кладе її на груди і сідає скраю. З мангала бере жарину вогню, кладе її до кальяну, кілька разів затягується і розламає навпіл апельсин. Одну половинку він з'їдає з цукровим сиропом. Одну жарину в мангалі пригортає попелом, щоб швидко не згасла, цілує стару в щоку і вирушає назад у дорогу.

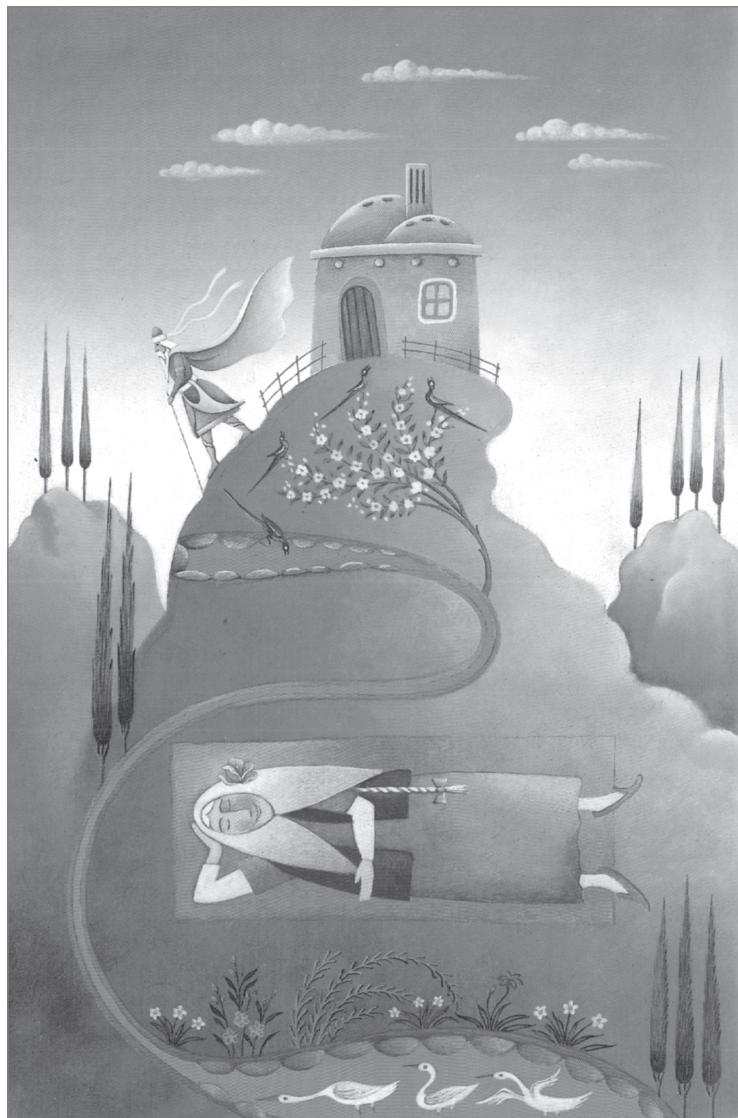
Сонце потихеньку освітлює весь ґанок, і стара жінка прокидається. Спершу вона нічого не розуміє, та коли краще розглянеться, бачить — ой, лишенько! — всіх речей хтось торкався рукою. В кальяні дотліває жарина. Апельсин розламаний навпіл. В мангалі жарина пригорнута попелом. Щока її волога. Тоді вона здогадується, що то приходив дядечко Навруз і не хотів її будити.

Стара жінка дуже журиться, чому ж то після всіх її приготувань, саме тоді, коли приходив дядечко Навруз, її зморив сон і вона не змогла його побачити. Минає день за днем, і лишень одна думка ятрить її серце, як

* Навруз — день іранського Нового року, який співпадає з днем весняного рівнодення — 21 березня.

би то їй побачити дядечка Навруза. Тоді їй кажуть, що треба діждатися наступного року, коли мине весна, літо, осінь і зима, знову повіє теплий вітерець і настане перший день весни. Тоді дядечко Навруз знову спуститься з гори, прийде до міста і вона зможе побачити його на власні очі.

Стара жінка й згоджується. Проте ніхто не знає, чи вдасться їй наступного року побачити дядечка Навруза. Кажуть, що коли вони побачать одне одного, настане кінець світу, та оскільки й досі не настав кінець світу, стара жінка й дядечко Навруз так і не побачили одне одного.

ПОВЧАЛЬНІ КАЗКИ

КУПЦЕВИЙ СИН

Жив собі багатий купець, який мав за все життя лише одного сина. А отой його син вродився надто вже непутящим та безтурботним. Він став на погану стежку і завів дружбу з гультьями, які зовсім не думали ні про цей світ, ні про інший. Уже й казав, і вмовляв батько, щоб він покинув негідних товаришів, та все було даремно — син пускав батькові слова повз вуха.

Купець дуже журився і ввесь час говорив собі: «Як помру, то настане моєму синові лиха година».

Одного дня сховав він у стелі кімнати тисячу золотих ашрафі* і сказав синові:

— Любий синку, коли тобі буде так сутужно, що далі нікуди, і ти надумаєш заподіяти собі смерть, візьми мотузку, один кінець її прив'яжи до кільця на стелі, тоді стань ногами на стілець, другий кінець мотузки обв'яжи собі довкола шиї і штовхони стілець ногою. Із усіх смертей це найлегший спосіб померти.

Вислухав син батькові слова та й став сміятися. «Мабуть що мій батько з'їхав з глузду, — сказав він собі. — Хіба мудра людина буде самохіть вкорочувати собі віку?»

Минув якийсь час, і купець пішов з цього світу. Ото й почав син марнувати, гайнувати батьківське добро. Ті гроші, що батько заробив за своє життя, він в один рік пустив на вітер і став продавати усе з хати: сьогодні продасть килим, завтра ковдру, а там іще щось. Далі бачить — нічого вдома вже не зосталось, давай продавати рабів та рабинь. Сьогодні продасть Како-Навруза, завтра — Зафаран. Коли ж це одного дня огледівся він, дивиться, а в хаті вже нічого й немає — ні продати, ні заставити.

Ото й став він думати-гадати, що ж ото робити та як далі жити. Одного дня товариші й кажуть йому:

— Сьогодні ми будемо твоїми гостями в такому-то саду. Приготуй усе, що треба, та принеси туди.

*Ашрафі — стародавня золота монета вагою близько 4 г.

Юнак приобіцяв їм і вернувся додому. Проте вдома не було й малої речі, щоб можна було продати. Тоді він прийшов до матері та й став плакати:

— Сьогодні ввечері я маю влаштувати гостину, а в мене ні гроша за душею. Ото вже мені буде сором перед моїми друзями!

Шкода матері зробилось сина. Вона пішла, застала свій золотий браслет, на ті гроші накупила, чого треба, наготувала всіляких потрав, зав'язала у вузлик і дала синові.

Втішений юнак узяв того вузлика та й подався в сад, де мали зійтись його друзі. Ідучи дорогою, він трохи втомився. Тоді поставив вузлика на землю й сів відпочити в холодку під одним деревом.

Саме в цей час де не взявся собака. Зачувши запах смаженого, він підбіг до вузлика. Юнак підняв каменя й пожбурих у собаку. Собака підскочив, один кінець вузлика замотався йому на шиї, і він кинувся тікати. Бачить юнак, що така справа, схопився з місця й побіг услід за собакою. Біг він що було сили, аж дух йому захопило, та так і не наздогнав його.

Зі сльозами на очах, із опечаленим серцем прийшов він до товаришів і розповів їм про свою пригоду. А ті зняли його на кпини, стали сміятися — хто ж би то й повірив у таке. Тоді, нічого робити, самі влаштували гостину, сіли кружкома й стали пити-гуляти, а юнака не запросили до гурту.

Аж наче від сну прокинувся купцевий син. Він тепер гаразд бачив, на яких друзів змарнував увесь батьківський спадок. Отже, він твердо вирішив накласти на себе руки, аби не жити в такій ганьбі й неславі. Раптом йому згадався батьківський заповіт: «Коли тобі буде так сутужно, що далі нікуди, і ти надумаєш заподіяти собі смерть, піди в кімнату, прив'яжи мотузку до кільця на стелі та й вішайся».

Юнак подумав собі: «Я ото все не держався батькової ради, і разу не послухав його мови, так хоч тепер виконаю його заповіт. Може, на тім світі не буде мені такої ганьби».

Він повернувся додому, пішов у кімнату і зробив так, як казав йому батько: зліз на стільця, один кінець мотузки прив'язав до кільця на стелі, другий кінець обв'язав довкруг шиї, а тоді ногою штовхнув стілець. Під вагою його тіла кільце вихопилось разом з цеглиною, юнак упав додолу і на нього зі стелі посипались золоті ашрафі.

Коли юнак побачив те золото, він зрозумів, як сильно любив його батько. Він вже з самого початку знав, що його син потрапить у велику притугу й схоче накласти на себе руки.

Юнак підвівся, позбирав ашрафі й прийшов до матері. Дивиться, а мати сидить у кутку та з журби понурила голову на коліна. Він дав їй одного ашрафі і сказав:

— Уставай, зготуй пишну вечерю та попоїмо добре!

Зраділа матір, а далі й стала питати, де він узяв те золото.

— Ми витерпіли стільки лиха й страждань, так тепер Бог нагородив нас сторицею. Я вже тепер добре знаю, як треба на світі жити та з ким дружбу водити.

— Дякувати Богу, що тобі вернувся розум! — відказала матір. — А тепер розкажи мені, де ж ти взяв ашрафі.

— Оці гроші дав мені батько, так це він мене й напоумив.

— Не насміхайся з мене, — відказала матір, — адже твій батько давно вже помер.

Тоді син і розповів матері, як було діло, а насамкінець присягнувся вернути назад те добро, що пустив за вітром.

Другого дня вранці він пішов у місто і все, що колись поспродував, викупив і приніс додому. Потім він привів до ладу батькову крамницю і став собі купцювати.

Коли його товариші довідались, що він зробився багатий, як і перше, знову стали вчащати до нього. Юнак по-дружньому обійшовся з ними і одного разу запросив їх на обід у той самий сад, де вони були перед тим.

В умовлений день юнак прийшов у сад з порожніми руками і сказав:

— Друзі! Сьогодні мій кухар готував нам на обід куфте*, коли ж прибігла миша, поцупила м'ясо і затигла в нірку.

— Бувають іще дивніші речі, — озвався один товариш. — Минулого тижня мій кухар так само готував куфте, коли ж прибігла миша й затигла в нору відбивалку для м'яса.

— Це ще нічого, — сказав другий. — Кілька днів тому в мою кухню прибігла миша й затигла в нору все, що було на кухні. Кухар хотів упіймати мишу, а миша вхопила його за комір і затигла в свою нору. Про нього й досі жодної звістки, і лишень один Господь відає, чи живий іще той бідолаха.

Купцевий син вислухав їх і сказав:

— Чому ж тоді, коли я казав вам, що собака вкрав вузлик з харчами, ви мені не повірили і не прийняли до гурту?

Товариші нічого не відповіли, лишень від сорому похилили голови.

— Авжеж, — став юнак казати далі, — того дня, коли я був безщасний, ви не повірили моїм правдивим словам. А сьогодні, коли я став знову багатий, ви пристаєте на мою брехню та ще як і підбріхуете, аби тільки підлеститись. Це про таких, як ви, сказали давні мудреці: «Як у тебе є гроші, то й друзі хороші». Ви дали мені таку науку, що пам'ятатиму до Судного дня, за те й спасибі вам.

Він повернувся назад до своєї крамниці й став далі собі купцювати. Він так чесно й старанно провадив торгівлю, що справи його пішли вгору, і він незабаром зробився купецьким головою міста.

* Куфте — страва із рубленого м'яса й рису в вигляді невеликих кульок.

ЦАРЕВИЧ ІБРАГІМ І ЖОРСТОКА КРАСУНЯ

За стародавніх часів жив та був один падишах. Він одружувався і раз, і вдруге, проте ні одна жінка не породила йому сина. Ішли, минали роки, і падишах іще гірше журився, чого ж то немає у нього дитини.

Одного дня поглянув він у дзеркало, бачить — борода в нього вся біла, а обличчя геть вкрили зморшки. Гіркий стогін вихопився йому із грудей, і сказав він своєму візиреві:

— О мудрий візире! Мій вік підходить до краю, проте нема в мене сина, щоб сів після мене на трон та вдягнув мою корону. Не знаю, що мені й робити, що вдіяти.

— О володарю світу! — відказав візир. — Є в мене дочка, гарна й сумирлива дівчина, і коли бажаєш, я віддам її за тебе. Ти щиро молися та благай Бога, роздавай золото й коштовності старцям убогим, то, може, Всевишній зглянеться над тобою і дасть тобі дитинку.

Падишах зробив так, як сказав візир, і одружився з його дочкою. Через дев'ять місяців та дев'ять днів ласкавий Господь послав йому синка, якого назвали царевичем Ібрагімом.

Коли царевичеві Ібрагіму сповнилося шість років, його віддали в науку до школи. Потім його навчили їздити на коні, стріляти з лука, і невдовзі він зробився бравим парубком.

Одного дня царевич Ібрагім сказав батькові:

— Любий тату, я хочу поїхати на полювання.

Батько не хотів був пускати сина самого, а далі бачить, що той так уже просить, то й згодився. Сів царевич Ібрагім на коня та й поїхав.

Ото полює царевич Ібрагім по горах та бескидах, коли трапилась йому гарна й пригожа газеля. Кинувся він слідом за нею, і випало йому проїздити побіля якоїсь печери. Дивиться — сидить біля входу в печеру старий, тримає в руках портрет якоїсь дівчини, і так уже плаче, що годі.

Під'їхав Ібрагім ближче й спитався:

— Чий цей портрет, діду, і чого ти так плачеш?

— О юначе, — відказав йому старий. — Не тривож мого серця, покинь мене, нехай я сам побиваюсь своїм лихом.

Ібрагім і став прохати старого:

— Заклинаю тебе тим, в кого ти віруєш, розкажи мені всю правду, як є.

— О юначе, — відмовив старий. — Коли вже ти закликав мене, то нарікай сам на себе. Оцей портрет, що ти бачиш, — портрет жорстокої красуні, в яку всі без тями закохані. Проте вона ні за кого не згоджується виходити заміж, і всіх, хто приходить до неї свататися, віддає на страту.

Царевич Ібрагім ближче приглянувся до портрета і зараз закохався в красуню ніби не одним, а ста серцями. Не тямлячи себе від печалі, він повернувся додому, зібрав усе, що треба, для подорожі та, не сказавши нікому й слова, вирушив у дорогу.

От іде він, іде, аж приїхав нарешті до китай-міста і став блукати по вулицях та базарах.

Вже так навзаході сонця сів він собі в куточку, щоб трохи спочити. Саме тудою проходила одна стара жінка. «Треба мені порозмовляти з цією старою, — подумав собі Ібрагім, — то, може, й порадить вона у моїй справі». Отже, він привітався ввічливо зі старою.

Стара й собі привіталась з царевичем Ібрагімом, а тоді спитала:

— О юначе, відкіля ти будеш?

— Матінко, — відказав Ібрагім. — Я чужий в цьому місті й не знаю, куди мені йти.

— Коли ти не погордуєш моєю хатиною, то ходімо до мене.

Зрадив царевич, що так йому Бог погодив, а тоді подався зі старою до неї додому.

Коли вже вони зайшли до хати, бачить стара, а юнак такий сумний, що годі.

— Що з тобою? Чим ти так журишся? — і стала питати стара.

— Як же мені, матінко, не журитися, — відказав їй Ібрагім, — коли таке лихо!

— Живим Богом прохаю тебе, розкажи мені правду. Може бути, я тобі стану в пригоді.

— Матінко, — відказав їй Ібрагім. — Коли від Бога не приховасш, то що від тебе приховувати. Якогось дня я побачив у руках старого діда портрет жорстокої красуні, й відтоді покинув мене і сон, і спокій. Ото я й прийшов сюди, щоб побачити її.

— Пожалій своє молоде життя, синку! Хіба ти не знаєш, що хто приходить до неї свататися, того потім вбивають?

— Матінко! Я все добре знаю, проте що вдіяти, коли я не можу без неї жити. Коли ти мені не допоможеш, я помру!

Він дістав із пояса пригорщу коштовного каміння і висипав перед старою.

Коли стара побачила коштовне каміння, вона подумала собі: «Цей юнак не інакше як царевич, шкода мені його молодощів. Боюсь я, що він занапастить себе через жорстоку красуню».

Тоді вона повернулась до юнака і сказала:

— Зараз лягай спати, а я тим часом поміркую в твоїй справі; почекаємо до завтраго, адже Господь наш — ласкавий.

Другого дня вранці стара взяла кілька вервиць, іще пару вервиць почепила собі на шию, взяла в руки костура, пришкандибала до палацу, де жила жорстока красуня, й тихенько постукала.

Дівчина послала служницю поглянути, хто там стукає в двері.

Служниця пішла, а тоді повернулась і сказала:

— Це прийшла якась стара жінка та стоїть біля дверей.

— Піди приведи її, — звеліла красуня, — я спитаю, чого їй треба.

Привела служниця стару до жорстокої дівчини, стара привіталася й сіла.

— Звідкіля ти йдеш, матінко? — спитала в неї дівчина.

— Йду я, дочко, зі святих місць, я прочанка, проте заблукала в дорозі та оце сюди втрапила.

Коротко мовлячи, стара стала улесливо говорити з дівчиною, затуманила їй голову, а тоді спитала:

— Дочко, ти така гарна й принадна, та й розумом узяла, — чому не виходиш заміж?

Тільки що стара так сказала, як дівчина скипіла від гніву й затопила їй добрячого ляпаса. За якусь хвилю вона полагіднішала, їй шкода зробилось старої, і щоб якось її втішити, вона сказала:

— Матінко, в оцій справі криється якась таємниця. Одного разу вночі приснився мені сон, ніби я перекинулась газелею, гуляю собі в степу і пасуся. Раптом де не взявся газель-самець, підійшов до мене та й став мені вірним приятелем. Отак ми разом собі паслися, коли ж це нога газелі-самця втрапила в мишачу нору. Як уже він намагався витягти свою ногу з нори, проте не зміг. Я тоді пробігла один фарсах* дороги, принесла йому в роті води, вилила в мишачу нору, і він витяг свою ногу. Ми знову стали любенько собі пастися. Невдовзі трапилось так, що в мишачій норі застрягла моя нога. Газель-самець пішов по воду й більше не вернувся, і я зосталась сама-однісінька. Я зараз прокинулась зі сну, і відтоді поклялася собі, що ніколи не піду заміж. Я заприсяглася вбивати кожного, хто приходитиме мене сватати, бо тієї ночі зрозуміла, що в чоловіків немає вірності.

Коли стара дослухала цю історію, вона попрощалася з дівчиною й повернулась додому.

— Не вбивайся так, юначе, — сказала вона царевичеві, — я почула пригоду дівчини і вже знаю, де твій порятунок.

А далі й розповіла царевичеві Ібрагімові усе, що чула від дівчини.

— Що ж мені тепер робити? — спитав юнак.

— Побудуй лазню та загадай художникам, щоб у роздягальні на трьох картинах намалювали газелину пару — самицю й самця. На першій картині нехай разом пастимуться самець і самиця. На другій картині нехай буде так, що нога газелі-самця застрягла в мишачій норі, а газеля-самиця принесла воду і вилила в нору. На третій картині нехай намалюють, що

* Фарсах — одиниця виміру шляху, дорівнює 6 км.

нога газелі-самиці застрягла в норі, газель-самець пішов до джерела по воду, і його з лука застрелив мисливець.

Царевич Ібрагім найняв майстрів, і незабаром спорудили прегарну лазню, роздягальню якої прикрасили такими картинами, як казала стара.

Минуло кілька днів, і по всьому китай-місту рознеслася чутка, що прибув якийсь чоловік з країни Іран і збудував таку лазню, що в усьому світі немає чогось схожого.

Коли почула про ту лазню жорстока красуня, сказала:

— Треба й мені піти та поглянути, що воно за лазня.

Вона звеліла гукати окличникам, щоб не було нікого на вулицях і базарах, бо жорстока красуня їхатиме до лазні.

Дівчина приїхала в лазню й стала роздивлятися картини, полотно за полотном, де була намальована історія газелиної пари — самця й самиці. Коли вона побачила підстреленого самця, зойкнула і сказала про себе: «Гай-гай! На тому газелі-самцеві немає жодної провини, отже, виходить, я помилялася!»

Вона зараз поклялася більше нікого не вбивати та шукати собі пару.

Стара сказала царевичеві Ібрагіму, що дівчина ходила до лазні, а тоді загадала йому:

— Сьогодні вберися у біле вбрання, підійди до палацу дівчини та гукай: «О, моя газеля! О, моя газеля! О, моя газеля!» Тоді мерщій утікай, щоб тебе не схопили. На другий день замість білого вберися в зелене й знову піди до палацу. На третій день піди до палацу дівчини в червоному та знову гукай те саме. Проте цього разу не втікай, нехай тебе схоплять і приведуть до дівчини. Коли дівчина питатиме, чому ти так чиниш, ти відкажи їй: «Одної ночі привидівся мені сон, як я подружився з газелею-самицею, і ми стали разом пастися. Коли ж це моя нога потрапила в мишачу нору й застрягла в ній. Скільки вже я силкувався, проте не зміг витягти ногу. Газель-самиця пробігла один фарсах дороги, принесла в роті воду й вилила в нору, щоб я міг витягти ногу й порятуватись. Ми стали далі собі пастися, коли ж в мишачу нору потрапила нога газелі-самиці. Я пішов, щоб принести води, коли ж мене підстрелив мисливець, і я враз прокинувся зі сну. Відтоді минуло вже кілька років, і я блукаю від міста до міста, від країни до країни і гукаю свою пару.

Царевич Ібрагім того ж дня вбрався у біле вбрання, підійшов до палацу дівчини і тричі вигукнув: «О, моя газеля!»

Дівчина звеліла своїм слугникам:

— Підіть та схопіть того юнака-приблуду!

Проте поки вони виходили з палацу, царевич не став дожидати й утік.

На другий день царевич вбрався в зелене, знову прийшов до палацу дівчини й вигукнув ті самі слова. Вийшли служники, щоб схопити його, проте він і цього разу втік.

На третій день царевич прийшов до палацу дівчини в червоному і тричі вигукнув: «О, моя газеля!» Цього разу він не став утікати, його схопили і привели до дівчини.

Коли дівчина поглянула на царевича Ібрагіма, її серце аж затремтіло від кохання, і вона промовила подумки: «О Божечку, не дай, аби я за-кохалася в оцього юнака-приблуду!»

Потім вона спитала в царевича Ібрагіма:

— О юначе! Чому ти приходиш сюди трое днів поспіль та гукаєш оці слова?

Царевич Ібрагім і розказав дівчині ту історію, що навчила його стара, від початку й до самого краю. Дівчина зараз зітхнула і впала непритомна на землю. Коли вона повернулась до тями, сказала:

— О, юначе! Господь зглянувся над нами. Він прислав тебе сюди, щоб я зреклася думки, що всі чоловіки невірні. Я не знала, що того самця підстрелив мисливець і що ти — моя пара. Тепер скажи мені, хто ти такий і звідкіля прийшов?

— Моє ім'я — Ібрагім, я син падишаха Ірану, і я виходив увесь світ, щоб з'єднатися з тобою.

Дівчина виправила гінця з листом до свого батька, що хоче вийти заміж. Коли батько дівчини довідався, що дочка хоче побратися з сином падишаха Ірану, то зрадив не знати як. Він зібрався дорогою, прибув до дочки, влаштував пишний бенкет, а там і повінчали дівчину з царевичем Ібрагімом.

Тепер послухайте про батька царевича Ібрагіма.

Того самого дня, коли царевич Ібрагім покинув рідне місто і через кохання до жорстокої красуні зробився блукальцем, батько віддав наказ своїм вершникам по всіх усядах шукати його сина. Проте вершники не знайшли і сліду царевича Ібрагіма. Тоді батько вбрався в каландарську* одіжку й став ходити від міста до міста, від країни до країни, шукаючи свого сина.

Із призову долі саме того дня прибув він до китай-міста, дивиться — люди юрмами сунуть до палацу китайського падишаха. Спитав він в якогось старого:

— Що у вас таке сьогодні?

— Хіба ти не чув? Сьогодні весілля жорстокої красуні з царевичем Ібрагімом, сином падишаха Ірану.

Коли каландар почув ім'я свого сина, упав без пам'яті на землю. Вернувшись до тями, він підвівся й разом з людьми пішов до палацу

* Каландар — мандрівний аскет, монах.

китайського падишаха. Коли царевич Ібрагім поглянув на каландара, раз упізнав його між людей, він підбіг, обійняв свого батька й поцілував. Потім він звелів відвести його до лазні, гарно помити й одягти на нього падишахське вбрання.

Коли падишах Ірану вийшов із лазні, царевич Ібрагім привів його до батька дівчини, і вони обійняли одне одного.

Сказати коротко, сім днів гуляли весілля, а на сьомому ніч дівчину гарно прибрали й повели до шлюбного покою.

Коли минуло кілька днів, царевич Ібрагім узяв дівчину і разом з батьком повернувся до своєї країни, і жили вони довго у щасті й гаразді.

КАМІННИЙ ОДЯГ

Було так чи не було, нікого крім Бога не було. Жив собі один розбійник, котрий мав жінку та троє дочок.

Одного дня, коли розбійник ладнався іти на грабунок, жінка сказала йому:

— Принеси мені золоте намисто.

Найстарша дочка сказала:

— Принеси мені браслет.

Середуща сказала:

— Принеси мені сережки.

А наймолодша сказала:

— Що принесете мені, тату, те й добре буде.

Ішов розбійник, ішов, та й сів у засідці край битого шляху. Коли ж це над'їздить падишах зі своєю свитою.

— А що ти тут робиш, чоловіче добрий? — спитав падишах.

Злякався розбійник і відмовив:

— Я шию вбрання.

— Яке ж би то?

— Камінне, — відмовив розбійник.

Здивувався падишах:

— Ти шиєш вбрання із каменю?

Тоді, недовго думавши, велів покласти йому на плече велику кам'яну плиту і сказав:

— Коли ж ти такий зугарний кравець, візьми оцю кам'яну плиту та поший мені камінний каптан.

Нічого було робити чоловікові, приніс він кам'яну плиту додому, покинув її біля колодязя, сів та й зажурився.

Прийшла до нього жінка та й питається:

— То що ж ти приніс мені, чоловіче?

— Нічого! — сказав чоловік. — Я сидів край битого шляху й виглядав, чи не трапиться мені яка здобич, коли ж над'їхав падишах і спитав, чим я промишляю. Я злякався й відмовив йому: «Я шию камінне вбрання». Він велів покласти мені на плече велику кам'яну плиту й сказав: «Візьми оце та поший мені камінний каптан».

— Краще б принесли звістку про твою смерть! — розсердилась жінка. — Ти притягнув до хати казна-що, замість того щоб сказати: ось поглянь лишень, що я приніс тобі цього разу.

Прийшла найстарша дочка і питається:

— Що ж ти приніс мені з дороги?

— А що я міг тобі принести? Падишах дав мені оцю велику плиту, щоб я пошив для нього камінний каптан.

— А бодай до хати принесли твоє тіло! — розсердилась дочка. — Краще б ти сказав мені: ось я приніс тобі браслет на руку.

Прийшла середуца дочка і питається:

— Що ти приніс мені, тату?

— Не завдавай мені жалю, дочко! Ти бачиш, я приніс із собою лише цю каменюку.

— А щоб цей камінь поклали тобі на могилу! — розсердилась середуца дочка. — Так де ж мої сережки, до лиха?

Прийшла наймолодша дочка і питається:

— Чого ви, тату, так зажурилися?

— Та як же мені, дочко, не журитися! Питали у мене, що трапилось, і твоя матір, і сестри твої, так що ж вони мені порадили? Іди собі з Богом, нехай я сам побиваюся своїм горем!

— Коли ж ти розказав їм, то розкажи і мені.

— Що там розказувати! Сидів я край битого шляху, коли над'їхав падишах і спитав у мене: «Що ти тут робиш?» Я злякався й відмовив йому: «Я шию камінне вбрання». Тоді він звелів покласти мені на плечі велику кам'яну плиту і сказав: «Візьми оце та поший мені камінний каптан». Тепер я не здумаю, що мені й робити, бо як не пошию, то буде лихо.

— Не журіться, тату, — сказала дочка. — Підіть до падишаха та скажіть йому: до камінної одежі треба камінних ниток. Нехай він зсукає з піску нитки та дасть тобі, щоб ти пошив камінний каптан. Я, скажіть, не тямлю, як сукати камінні нитки, я тільки шию камінне вбрання.

— Добре ж ти порадила! — зрадів розбійник.

Ото другого дня приходить він до падишаха, привітався та й каже:

— О правителю! Чому ти не прислав мені ниток, щоб я розпочав роботу?

— Яких іще ниток? — здивувався падишах.

— Хіба ти не знаєш, що для камінного вбрання треба камінних ниток? Ти зсукай з піску нитки, тоді я й пошию тобі камінний каптан.

— Як то можна, щоб із піску та сукали нитки?

— А відкіля мені знати? Я тямлю лишень шити камінне вбрання. Досі я лишень шив, а камінні нитки приносили мені вже готові.

Бачить падишах, що нічого не вдіє, то й сказав розбійникові:

— Гаразд уже, іди додому, а я поміркую, що та як.

Ото став він міркувати, та й зміркував собі: «Цей чоловік, мабуть, що сам до такого не додумався, це вже хтось навчив його». А тоді сказав своєму служникові:

— Піди за цим чоловіком та подивися, куди він ітиме та що казатиме.

Служник подався назирці за чоловіком, прийшов до нього в двір, тоді сховався в куточку й напорошив вуха.

Розбійник постукав у двері, вийшла наймолодша дочка, відчинила двері й спитала:

— То що, тату, були ви в падишаха?

— Авжеж! — відказав розбійник. — Я ходив до падишаха і сказав йому все так, як ти мене навчила. Падишах не знав, що відповісти, то й відпустив мене. Йому було соромно зізнатись, що він не тямить, як треба сукати камінні нитки.

— Дякувати Богу! — зраділа дівчина.

— Мені б і за тисячу років не прийшло таке на гадку, — сказав розбійник. — Коли б ти напалась на мене з лайкою, як твоя матір з сестрами, не була така ласкава до мене, моя голова давно б уже стриміла на списі.

Служник повернувся до падишаха і розповів йому все, що чув.

— Хвала такій мудрій дівчині! — вигукнув падишах.

Він звелів засмажити курку й покласти її на тацю, на іншу тацю насипати дорогого каміння, віддав служникові і сказав:

— Візьми оце, віднеси тій дівчині та скажи: «Падишах посилає тобі гостинці».

Служник узяв засмажену курку й подався до хати, де жила дівчина. Дорогою він подумав собі: «Якщо цього каміння вменшиться на одну жменю, чи хто й завважить?»

Він узяв одну жменю каміння й висипав собі в кишеню. Далі відірвав одне крильце засмаженої курки, з'їв його, тоді прийшов до кравцевої хати й постукав. Вийшла наймолодша дочка й відчинила двері. Служник привітався й сказав:

— Оце прислав вам падишах.

Дівчина взяла, прибрала з таці рушник, дивиться — аж в курки немає одного крильця, і каміння поменшало на одну жменю. Тоді вона сказала служникові:

— Передай падишахові вітання й скажи: «Велике спасибі, курка закривіла, а жменя полетіла».

Служник не втямив, про що дівчина говорить. Він запам'ятав ті слова, повернувся до падишаха й сказав:

— О падишаху, я відніс ваші гостинці.

— Що ж сказала та дівчина? — спитав падишах.

— Вона передала вітання і сказала: «Скажи падишахові: велике спасибі, курка закривіла, а жменя полетіла».

— То ти з'їв одне крильце?

— Ні, володарю світу, клянуся твоїм здоров'ям!

— І жменю каміння ти так само взяв?

Падишах ляснув рукою по кишені служника, бачить — таки справді його робота. «У мене досі не було жінки, — сказав собі падишах, — а я й не знав, що недалечко мене живе така мудра дівчина».

Тоді, недовго думавши, послав сватачів до дівчини, влаштував бучне весілля, і до кінця віку жив він із нею у щасті та злагоді.

У ПОШУКАХ ДОЛІ

Був собі один убогий чоловік, який не мав ні гроша за душею. Він стукав у всі двері, проте його справи ніяк не йшли на лад. Одної ночі взяла його така журба, що не міг, бідолашний, заснути до самого ранку. Ото й став він думати-гадати, що ж йому робити, а тоді й надумав: треба піти пошукати свою долю та спитатись у неї, чому він такий безщасний на світі.

Зав'язав він у хустину своє убоге добро, взяв трохи харчів та й подався в дорогу. От іде він, іде, аж коли це в пустелі зустрічає вовка. Вовк перепинив йому дорогу і спитав:

— О двоноге створіння! Яким же це вітром занесло тебе в таку дику пустку?

— Іду я шукати долю, — відказав чоловік. — Я хочу розповісти їй про свої справи й спитатися, чому мені в житті так все не ведеться.

— Благаю тебе Богом, — сказав вовк, — коли знайдеш долю, передай їй від мене вітання, а тоді спитайся, чому мені вдень і вночі болить голова. Нехай доля скаже, що мені робити, щоб голова більш не боліла.

— Добре ж, — відказав чоловік, — коли знайду долю, перекажу їй твоє прохання.

Він знову пішов у дорогу, іде та йде, аж зустрічає падишаха, який утік з поля битви. Коли падишах побачив чоловіка, він спитав у нього:

— Скажи мені, добродію, куди ти мандруєш і за чим?

— Іду я шукати долю, — відказав чоловік. — Я хочу спитатись у неї, коли вже вона буде до мене ласкава.

— Як знайдеш долю, — сказав падишах, — спитайся у неї, чому мене у всіх битвах розбиває ворог.

— Добре ж! — відказав чоловік.

Він знову подався в дорогу, ішов та й ішов, аж приходить на берег моря. Коли дивиться — от біда! — скільки гляне око, кругом одна вода, і нема як через те море перейти. Без надії, із серцем, повним печалі, сів він на березі, коли ж це з води випливає здорова рибина.

— Що трапилося, людино, — спитала вона в нього, — чому ти сидиш тут, похнюпивши голову?

— Іду я шукати долю, — відказав чоловік. — Я хочу спитатись у неї, чому ж вона в мене така лиха й недобра. Оце, знов-таки, прийшов я до моря, та не можу через нього перебратись.

— Я переправлю тебе на другий берег, — сказала рибина, — тільки пообіцяй мені, що коли знайдеш долю, спитаєш у неї, чому мені так свербить ніс.

Чоловік пообіцяв, тоді рибина взяла його на спину і перевезла на другий берег моря.

Чоловік знову подався в дорогу, іде та йде, аж приходить до великого саду. Коли дивиться — в тім саду дерева всі високі й зелені, а кущі — самі жовті й зів'ялі. Краще розглянувся, бачить, аж там, де ростуть дерева, земля доглянута й напоєна водою, а де зів'ялі кущі — суха й порепана.

Коли ж зайшов у сад, побачив старого садівника, що обкрутився своєю бородою, наче підперезався нею. Підкотивши собі штани, той копав рівчаки, щоб текла в сад вода.

Привітався з ним садівник, а тоді й став питати:

— Скажи мені, чоловіче добрий, куди тебе Бог несе?

— Іду я шукати долю, — відказав чоловік.

— Яке ж у тебе до неї діло?

— Я досі ще не бачив долі. Коли знайду її, то добре вже розпитаю, що вона мені насудила.

— Питай усе, що хочеш, — сказав садівник, — я і є та доля, яку ти шукаєш.

— Так он яка ти, доле! — аж нестямився чоловік. — Добре ж, тільки перше скажи мені, що це за такий дивний сад? Чому в ньому дерева високі й зелені, а кущі всі пожовкли й змарніли?

— Це, щоб ти знав, сад людських доль, — відказав садівник.

— А де ж тут моя доля?

Садівник узяв чоловіка за руку, повів його на край саду і показав йому один зів'ялий кущ.

Чоловік поглянув на той зів'ялий кущ і порепану землю біля нього, та аж застогнав, бідолашний. Він вихопив із рук старого заступ, повернув воду до свого куща, а тоді спитав:

— Тепер скажи мені, чому в отої великої риби так свербить ніс?

— У неї в носі застрягла груба перлина. Як ударити їй кулаком по потилиці, перлина вискочить з носа, і вона зараз одужає.

— А чому отой падишах втікає з поля бою і ніяк не може здолати ворога?

— Отой падишах, що ти про нього говориш, — то дівчина, що перебралася за чоловіка. Як не хоче вона, щоб її військо знову було розбите, нехай виходить заміж.

— Зосталось іще одне запитання. Коли й на нього даси відповідь, я більше тебе не турбуватиму.

— Кажі все, що бажає твоє серце.

— Від чого у вовка весь час болить голова і які ліки можуть йому допомогти?

— Нехай він з'їсть мозок дурної людини, тоді йому голова й перестане боліти.

Почувши останню відповідь, чоловік не став більше баритися. Радий-радесенький, він подався в зворотню дорогу, і йшов, аж знову прийшов до моря. А там усе плавала понад берегом здорова рибина та виглядала його, коли ж він повернеться.

— Чи ти знайшов долю? — спитала вона.

— Авжеж, знайшов.

— Ти спитав у неї, чому мені весь час свербить ніс?

— Коли перевезеш мене на той бік моря, тоді скажу тобі.

Риба перевезла його на другий берег, тоді й стала питати:

— Тепер з'ясує мені, нехай я знаю, що ж сказала доля.

— У тебе в носі застрягла груба перлина. Як хто сильно ударить тебе по потилиці, тоді перлина і вискочить.

Зраділа рибина:

— Мерщій удар мене по потилиці та візьми собі ту перлину.

— Мені тепер вже не треба жодних перлин, бо я добре-таки напоїв свого куца водою.

Як уже риба прохала й благала його, чоловік не хотів її й слухати. Він покинув її напризволяще та й подався, щасливий собі, далі в дорогу.

Падишах так само дожидав на дорозі чоловіка. Щойно побачивши його, він спитав:

— Ти передав моє прохання долі?

— Авжеж, передав. Доля сказала, що ти — дівчина, яка перебралася за чоловіка. Якщо хочеш перемагати у битві, тобі треба вийти заміж.

Дівчина-падишах сказала:

— Стільки літ ніхто не знав про мою таємницю, а ти, бач, і провідався. Тепер, коли така справа, візьми мене за дружину та будь замість мене падишахом.

— Коли вже я напоїв свого куца водою, навіщо воно мені бути падишахом? Не годиться, щоб людина марнувала свій час на такі дурниці.

Як уже дівчина прохала того чоловіка й благала, щоб він узяв її собі за дружину, чоловік не згоджувався. Він покинув бідолашну дівчину, ішов та й ішов, аж прийшов до вовка.

— О двонога людино! — зрадів вовк. — Ото вже бачу по твоєму виду, що ти знайшла долю.

— Вірно ти кажеш. Ліки від болю твоєї голови — мозок дурної людини, а більш нічого їй не допоможе.

— Розкажи ж мені тепер, як ти знайшов долю та що трапилося тобі в дорозі.

Чоловік сів біля вовка та й розповів йому все до ладу, що довелося йому чути і бачити.

Вовк аж нестямився з великого дива, слухаючи його пригоди, а тоді спитав:

— Скажи мені, будь добрий, чому ж ти не взяв собі дорогу перлину та не одружився з тією дівчиною і не став падишахом?

— Нехай Господь милує твого батька! Навіщо мені тепер дорога перлина й падишахський трон, коли я полив куща своєї долі, який вже, либонь, виріс зеленим деревом.

Тоді вовк похитав головою й одмовив:

— Коли ти підеш, де ж я тоді знайду таку людину, щоб була дурніша за тебе?

Він зараз кинувся на того чоловіка, розірвав його на шматки, вийняв йому мозок та й з'їв.

ГОРОШИНКА

Колись давно в одному гарному селі жили собі чоловік і жінка, от тільки не було в них зроду дітей. Вони вже і Бога просили, щоб хоть, мовляв, одна дитина, так не дає Бог.

Якогось дня жінка приставила до печі горщик з горохом, аж раптом одна горошинка вискочила з горщика і зробилася з неї маленька й гарненька дівчинка.

Саме в цей час одна сусідка, яка безперестань насміхалася над бездітницею, вилізла на кам'яну огорожу й загукала:

— Сестрице! Наші дочки ладнаються іти в поле збирати колоски, пошли й ти свою дочку з ними.

Жінка добре знала, що сусідка знову бере її на кпини. Вона зажурилася, зітхнула, а тоді стала плакати. Горошинка почула, що жінка гірко плаче, і озвалася з печі:

— Матінко, вийми мене з печі та пошли з дівчатами в поле!

Жінка уявила собі, що то їй лишень сниться, та коли краще прислухалась, побачила, що хтось наче гукає з печі. Вона встала, підійшла до печі, дивиться, аж там сидить дівчинка, та така вже маленька й дрібненька — завбільшки з горошинку.

Жінка дуже зраділа і швиденько дістала дівчинку з печі. Вона її гарно вимила, одягла, розчесала волосся, назвала «Горошинкою» й відправила із сусідськими дітьми в поле.

Горошинка із сусідськими дітьми збирала колоски до самого вечора. Коли сонце стало заходити за гору, діти й кажуть Горошинці:

— Нам уже треба повертатись додому.

А Горошинка й каже їм:

— Іще рано, побудьмо ще трохи!

Діти послухалися Горошинку й залишилися далі збирати колоски. Як уже зовсім повечоріло і вони стали вертати додому, вийшов із темряви див*, підійшов до них і сказав:

— От добре! Які ж гарненькі дітки! Як ви сюди втрапили та куди йдете цією дорогою?

— Ми йдемо додому, — відказала Горошинка.

— Такої темної ночі вас може схопити лихий вовк, — сказав див. — Він роздере вас та й з'їсть.

— Що ж нам робити? — спитала Горошинка.

— Ходіть до мене та переночуйте, а завтра, як розвидніється, підете собі додому.

— Добре ж, — відказала Горошинка, — нехай так і буде!

Отож вони всі гуртом прийшли до дивової хати. Див постелив їм постелі, вони полягали спати, а сам не спав та радів собі в думці: «Ото вже я надурив їх! Кілька днів гарно їх годуватиму, а коли вони стануть гладкими та ситними, усіх поїм».

Коли це через якийсь час див голосно загукав:

— Хто спить, а хто не спить?

— Я не сплю, — озвалася Горошинка.

— Чому ти не спиш, адже надворі вже північ?

— Мені сон не береться, — відказала Горошинка.

— Чому ж тобі сон не береться? — спитав див.

— Коли я була у себе вдома, — відказала Горошинка, — моя матінка перед сном давала мені ячню та солодку халву.

Див пішов, приніс ячню й халву і поставив перед Горошинкою. Горошинка розбудила дівчат і сказала:

— Уставайте та поїжте ячні з халвою.

Дівчата встали, добре попоїли і знову заснули.

* Див — казкова істота, напівзвір, напівлюдина, з рогами, іклами й кігтями, вся поросла плямистою шерстю.

Коли минув якийсь час, див знову загукав:

— Хто спить, а хто не спить?

— Усі поснули, а я не сплю, — озвалася Горошинка.

— Коли ж ти спатимеш? — здивувався див.

— Коли я була у себе вдома, — відказала Горошинка, — моя матінка після вечері йшла до кришталевої гори і приносила мені в решеті воду із світляної ріки.

Див устав, взяв решето і подався до кришталевої гори, до світляної ріки. Він ішов та й ішов, аж прийшов туди понад ранок. Горошинка й дівчата встали, узяли із речей дива що було краще та й пішли. Коли вони пройшли половину дороги, Горошинка згадала, що не взяла іще золотої ложки. Тоді вона залишила дівчат і повернулася назад. Ото приходить вона в хату дива, бачить, а той простягся на долівці мов неживий, бо надто вже притомився з дороги. Горошинка тихенько пішла взяти ложку, а див почув «туп-туп», побачив, що то Горошинка, та зараз схопив її. Він укинув її в мішок, міцно зав'язав і подався до лісу наламати різок, щоб відшмагати Горошинку.

А Горошинка швиденько й спритно розв'язала мішок, вийшла з нього, увіпхала туди замість себе дивове козеня, зав'язала назад мішок і сховалася в кутку.

Див повернувся з оберемком різок і заходився з усієї сили шмагати ними козеня в мішку. Козеня стало пручатися в мішку й мекати, а див іще дужче шмагав та знай примовляв:

— Годі вдавати із себе козеня, тепер мене не одуриш!

Він так відшмагав козеня, що воно вже перестало ворухнитись і не мекало. Тоді див розв'язав мішок, дивиться — ото лихо! — він забив на смерть своє улюблене козеня!

Він із того горя зробився аж сам не свій, метнувся по хаті, став шукати по всіх закутках і знайшов Горошинку.

— Ось я зараз з'їм тебе живцем, і шкуру з тебе не здиратиму! — закричав він! — Ти більше не будеш мене обманювати!

— Якщо ти з'їси мене живцем, — відказала Горошинка, — я розпору тобі живота та й вилізу.

Злякався див, що дівчина й справді, чого доброго, розпоре йому живота.

— То як же мені тебе з'їсти? — спитав він.

— Спечи млинця, заверни мене в того млинця та й з'їж. Коли хочеш знати, немає нічого смачнішого від печеного м'яса, загорнутого в млинець.

Як почув див, що вийде така смачна страва, то йому аж слинки потекли з рота. Він мерщій розпалив у танурі* вогонь, вчинив тісто й нахилився,

* Танур — особлива піч для випікання паляниць, що стоїть у дворі. Паляниці приліплюють зсередини до розпечених стінок танура.

щоб приліпити тісто до пічки. Тут Горошинка штовхонула його в спину, він упав у танур, і вона швиденько затулила піч заслінкою. Горошинка взяла золоту ложку, повернулась додому та й стала щасливо жити зі своїми батьком та матір'ю.

Наша казка до кінця добігла,
Ворона до свого гнізда не долетіла.

ПТАХ-БУРЕВІЙ

Було так чи не було, а жив собі колись один чоловік, і звали його Юсуфом. Він уже з самісінького малку дуже кохався в грошиках, і коли дійшов до літ, добре-таки розжився. День у день примножувалися його статки-маєтки, і невдовзі він зробився найбагатшим чоловіком у місті. Проте замість того, щоб втішатися своїм багатством, він тільки ним і журився, бо не знав, що ж робити з нажитим добром та на яку користь його обернути.

Юсуф вирішив податися в подорож та подивитись, як живуть на світі мудрі люди та які між ними звичаї. Як надумався, так і зробив. Узняв він з собою повний мішок золота й дорогого каміння, сів на прудкого коня та й вирушив у дорогу.

Після довгих мандрів, геть втомлений, приїхав він нарешті до якоїсь корчми, що стояла край шляху. Радий, що трапилось йому де переночувати, встав з коня, припнув його до дерева і ввійшов до корчми.

Не встиг він іще випити горнятка чаю й віддихнути з дороги, як надворі здійнявся неслівський шум і галас. Усі стрімголов вибігли з корчми, Юсуф і собі кинувся слідом за ними. Дивиться — зі степу в бік селища мчать неоглядки хижі звірі, а навздогін несеться буряний вихор, поглинаючи всякого, хто трапиться йому на дорозі.

У тій веремії Юсуф почув, як між собою говорять люди, дрижахи від страху: «Птах-буревій! Птах-буревій!»

Юсуф спитався в одного старого, що стояв біля нього:

— Що це воно таке?

— Це птах-буревій, — відказав старий. — Нехай Господь нас милує, бо він ні до кого не має жалю.

Птах-буревій усе ближчав і ближчав, і за якусь мить він уже був біля самої корчми.

Юсуф подався в подорож, щоб подивитись, як живуть на світі мудрі люди та які між ними звичаї, і зовсім не хотів розлучатися з душею. Він упав навколішки перед птахом-буревієм, здійняв до нього руки і вигукнув:

— Благаю, змилуйся наді мною! Я дам тобі все, що схочеш! Я кину тобі до ніг усе своє багатство, тільки не забирай мою душу!

— Видно, ти дуже любиш свою душу, — відказав птах-буревій. — Я згоден виконати твоє прохання, тільки з однією умовою.

— Кажи яку хочеш умову, я все так і зроблю.

Тоді птах-буревій сказав:

— Коли хочеш, щоб я пожалів тебе і не забрав твою душу, пообіцяй мені, що не одружиш свого сина, поки житимеш на світі. Якщо ж не дотримаєш свого слова, я прийду в самий день його весілля і замість твоєї душі заберу його душу.

Юсуф був дуже наляканий, він тоді не думав про жодну річ, тільки про свою душу, тож погодився на умову. Птах-буревій відпустив Юсуфа і з шумом знявся в повітря. Буряний вихор зараз упав на дорогу й розвіявся, наче його тут і не було.

Коли Юсуф повернувся з подорожі, він став гарно й весело проживати, та все розповідав про ті чудні пригоди, що трапилися йому в дорозі. Він тільки не споминав жодним словом птаха-буревія і зовсім забувся за свою обіцянку.

Минали роки.

Мохсен, Юсуфів син, тим часом вже виріс і став гарним парубком. Йому висватали Гуль-джаган, дівчину з багатого дому, і почали гуляти весілля. Тридцять днів та тридцять ночей бенкетували, а тридцять першого дня, коли мулла вже ладнався їх обвінчати, раптом вщухла музика, і гості перестали танцювати. Всюди запанувала мертва тиша, тільки в саду співав соловейко, аж раптом залунав якийсь страшний голос.

Як почув Юсуф голос отого птаха-буревія, то аж задрижав усім тілом. Не встиг він схаменутися, як з неба спустився птах-буревій і сів насеред двору.

Гості аж похолонули з жаху і не могли зрушитися з місця. Вони бачили перед собою страшну потвору — до половини вісьлюк, до половини хижий птах, із довгим дзьобом та здоровенними крилами.

— Юсуфе! — закричав птах-буревій страшним голосом. — Ти забув за нашу умову! Я прийшов забрати душу твого сина.

Гостям дуже шкода зробилося Мохсена. Вони стали плакати й благати птаха-буревія, щоб він не забирав Мохсенові життя.

— Добре ж, — сказав птах-буревій, — коли вже так просите, я замість Мохсенової душі заберу душу когось із його рідних.

Перший, хто згодився віддати своє життя, був сам Юсуф. Він приступив до птаха-буревія і сказав:

— Забирай мою душу! Я не дозволю, щоб мій син помер!

Птах-буревій схопив Юсуфа своїми страшними крилами, міцно здушив його і двічі вдарив дзьобом у саме серце.

Юсуфові не стало сили терпіти, він застогнав і почав проситися, щоб птах-буревій відпустив його.

Другий, хто згодився померти за Мохсена, була Мохсенова бабуся. Вона підійшла до птаха-буревія і сказала:

— Мені не жити на світі без мого любого онука, краще забери мою душу!

Та щойно птах-буревій схопив Мохсенову бабуся своїми страшними крилами і вдарив дзьобом у серце, як вона зараз почала проситися.

Сказати коротко, всі родичі та знайомі одне по одному підходили, щоб померти за Мохсена, проте ніхто не зміг відтерпітись, навіть Гуль-джаган, яка дуже любила Мохсена.

Птах-буревій не зглянувся ні на вроду нареченої, ні на молодощі нареченого.

Юсуф стояв із блідим видом, і хоча йому шкода було померати, він гордо здійняв голову і знову підійшов до птаха-буревія.

Птах-буревій закричав страшним голосом, його хижі очі зблиснули вогнем і він уже здійняв свої крила, коли це на дорозі з'явилася якась дівчина із розпущеними косами і червоними від сліз очима. Вона прибігла у двір і гукаючи: «Стійте! Пождіть!» зараз кинулась до птаха-буревія.

Дівчина була вбрана в блаженську одежину, проте навіть у тій одежині, бліда, із заплаканими очима, вона була така гарна, що всім із грудей вихопився стогін.

— Ти хто така? — спитався птах-буревій.

— Я Заріфа, дочка Юсуфового служника, — відказала дівчина. — Ми з Мохсеном укупі зростали, і коли були ще малими дітьми, одне одного дуже любили, аж поки не розлучили нас. Коли ти його вб'єш, я так само помру. Забери краще мою душу.

Птах-буревій схопив її своїми великими крилами і вдарив дзьобом в саме серце. Заріфа скорчилася від болю, проте не застогнала і не зронила й сльозинки.

Птах-буревій здушив її ще дужче і знову вдарив у серце. Заріфа голосно заплакала, проте й цього разу не стала проситися. Тоді птах-буревій з усієї сили здушив дівчину й утретє вдарив у серце. Молода дівчина закричала від великого болю, проте й цього разу не стала проситися.

Коли ж це в грудях птаха-буревія захопило дух, його здоровенні крила безсило обвисли, і він промовив здушеним голосом:

— Ніхто в усьому світі не зміг витерпіти моїх трьох ударів. О дівчино! В твоєму серці живе така велика сила, що перемогла мене. Ота сила — сила кохання, проти якої не може встояти сама смерть.

Сказав отак птах-буревій та зараз де й дівся, і більше ніхто вже не бачив його в тих краях.

Опісля цієї пригоди Мохсен зрозумів, що його щастя не в багатстві й чарівній вроді Гкуль-джаган, а в самопожертві й коханні Заріфи. Він узяв її собі за дружину, і до кінця віку прожили вони в мирі та злагоді.

Минають щасливо за роком рік, і щоліта того самого дня і тої самої години в той сад, де побралися Мохсен із Заріфою, прилітає солодкоголо-сний соловейко і співає пісню про кохання, яке перемогло саму смерть.

ЗМІСТ

Чарівний світ іранських казок 5

Дядечко Навруз 13

ПОВЧАЛЬНІ КАЗКИ

Купцевий син 15

Царевич Ібрагім і жорстока красуня 18

Камінний одяг 23

У пошуках долі 26

Горошинка 30

Птах-буревій 33

Мегрnaz 36

Голубий птах 38

Шолудивий лисань 44

Гранатова дівчина 58

Ох 65

Вуличний крамар 72

Камінь терпіння 80

ЧАРІВНІ КАЗКИ

Місячечола 85

Падишах та візир 103

Яблуна і див 109

Лисий пастух і шайтан 120

Син дроворуба і чарівник 124

Квітуча троянда 129

Правда і Неправда 137

Семеро братів 141

Золотий птах 146

Птах щастя 149

Кому що написано, того не минеш 159

ЖАРТІВЛИВІ КАЗКИ

Упертюх 163

Дурні 168

Колодязна Хіджа 175

Причепа Мешхеді Алі.	179
П'ятниця, Субота та Неділя.	186
Книга про жіночі хитрощі	192
Удаваний ворожбит.	196
Безпорадні.	202

КАЗКИ ПРО ТВАРИН

Кіт-звіроїд.	204
Шангуль і Мангуль	207
Гарбуз-покотило.	210
Мисливець на левів.	212
Капосна коза.	216

«ЛАНЦЮЖКОВІ» КАЗКИ

Блощиця й мурашок	225
Сила	228

Літературно-художнє видання

ІРАНСЬКІ НАРОДНІ КАЗКИ

Переклав з перської *Роман Гамада*
Ілюстрації художника *Бегзада Гарібпура*

Головний редактор *Богдан Будний*
Редактор *Борис Щавурський*
Обкладинка *Ростислава Крамара*
Верстка *Ірини Демків*

*Підписано до друку 10.06.2011. Формат 70×100/16. Папір офсетний.
Гарнітура JornaC. Умовн. друк. арк. 18,85.
Умовн. фарбо-відб. 18,85.*

*Видавництво «Навчальна книга – Богдан»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
ДК №370 від 21.03.2001 р.
Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м. Тернопіль, 46008
тел./факс (0352) 52-19-66; 52-06-07; 52-05-48
E-mail: publishing@budny.te.ua, office@bohdan-books.com
www.bohdan-books.com*

ISBN 9789661020459

9 789661 020459